

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

הרב יצחק בירך דסקל

טל: 0527611435 | פקס: 0722579363 | y.b.daskal@gmail.com

בס"ד, גליון צב, פרשת עקב, תשע"ד

בית הוראה "בינת המשפט" לעניני ממונות

א. שוכר שיצא באמצע הזמן, והדירה נמכרה ב. מחילת דמי תיווך – למי. ג. האם יש חיוב לשלם נזק, למי שבודאי יזיק את המשלם. ד. חלוקת הוצאות נסיעה במונית בין בני זוג ואברך.

אלפים שקלים. ועכשיו נחלקו ביניהם הצדדים, מי זכאי בהנחה זו, ההורים של החתן, או גם של הכלה, או החתן בלבד?

תשובה

כיון שהחתן בא לבקש הנחה שקשה לו לשלם מאתים אלף שקלים, אם כן המתווך התכוון להקל על החתן, ולא התכוון להקל על ההורים, לפיכך ההורים ישלמו למתווך מה שהתחייבו, והמתווך יחזיר לחתן חמשת אלפים שקלים.

ג. האם יש חיוב לשלם נזק, למי שבודאי יזיק את המשלם

"הזקתי רכב למישהו שאינו יודע מי הזיקו. לצערי כבר כמה פעמים פניתי לניזקים שניזוקו על ידי, ותמיד ניצלו זאת לתבוע ממני עוד נזקים שלא עשיתי. האם יש חיוב לשלם נזק, כאשר בודאי הניזק ינצל זאת לתבוע יותר תשלום"

תשובה

נראה שאפילו אם נאמר שאם בודאי הניזק ינצל את המזיק, ויתבע תשלום על נזק שלא עשה, אין חיוב תשלום לאדם כזה שאינו עושה מעשה עמך [וצריך להביא מקור], אבל מכל מקום אין להפטר מלשלם לניזק, שהרי זה רק חשש, וכי כל האנשים רשעים ורמאים.

זאת ועוד, יש דרך פשוטה לשלם בלי שהמזיק יהיה ניזוק, כגון שישלח אליו מישהו שיאמר לו שיש מזיק שרוצה לשלם על נזק פלוני ופלוני רק לאחר חתימה שאתה מודה שלא הזיק אותך רק דבר זה וזה. גם עצם הדבר קצת תמוה, שניזק יכול לתבוע ללא הוכחה על נזקים סתם.

ד. חלוקת הוצאות נסיעה במונית בין בני זוג ואברך

"זוג רצו לקחת מונית מבני ברק לפתח תקוה, וחיפשו שותף. לפתע הגיע לתחנת המוניות מישהו שגם רצה לנסוע לפתח תקוה, ונסעו יחד. בסוף הנסיעה התגלעו חילוקי דעות בינם ובין הלה, הוא טען כי יש לחלק את ההוצאות לפי מספר הנפשות, ועליו לשלם שליש מעלות הנסיעה, והם טענו שיש לחלק את ההוצאות לפי משפחות, כיון שכל משפחה זו הוצאה אחת, דהיינו "לפי

א. שוכר שיצא באמצע הזמן, והדירה נמכרה

"שכרתי דירה לשנה. לאחר כמה חודשים יצאתי מהדירה. המשכיר דרש שאשלם שכר דירה עד סוף השנה, כיון שהתחייבתי לשלם עד סוף השנה, או שאמצא שוכר אחר. לפתע פנה אלי המשכיר, ואמר לי שיש לו קונה לדירה. בהסכמתי הוא מכר את הדירה, אלא שהוא תובע ממני שכר דירה עד סוף השנה, כי כך התחייבתי, והתחייבות זו לא פקעה בגלל מכירת הדירה. אני טוען, שאומנם הסכמתי למכור את הדירה, אבל בודאי ללא תשלום על שכר הדירה עד סוף השנה, מי צודק בטענותיו?"

תשובה

אינך צריך לשלם.

ביאור התשובה

השוכר דירה קונה את תשמיש הדירה לכל זמן השכירות, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא נו, ב) שכירות ליומי ממכר הוא, כלומר קנייה של תשמיש הבית, אבל גוף הבית שייך למשכיר. והנה שוכר זה ששכר את הבית לשנה, קנה תשמיש הבית לשנה, וחיוב התשלום עד סוף השנה אינו קנס, אלא הוא תמורת קניית פירות הבית, דהיינו ההשתמשות בבית עד סוף השנה, לפיכך השוכר היה יכול להביא שוכר אחר, ולשלם את תשלום השכירות.

והנה, כיון שתשמיש הבית קנוי לשוכר, אין המשכיר יכול למכור את פירות הבית עד סוף השנה, לפיכך הקונה דר בבית שתשמישו קנוי לשוכר עד סוף השנה, וצריך הקונה להעלות שכר דירה לשוכר עד סוף השנה. אלא שהקונה יטען שהמחיר של הדירה היה כולל השתמשות בו. מכל מקום, אין השוכר חייב בתשלום שכר הדירה, שהרי הקונה משתמש בה וחייב לו שכירות, ובעל הבית הפסיד שלא התנה עם הקונה שישלם שכר דירה.

ב. מחילת דמי תיווך – למי

"מחותנים קנו דירה בשווי מליון שקל לזוג הצעיר. לפי ההסכם ביניהם כל צד ישלם ארבע מאות אלף שקלים, והזוג הצעיר ישלם מאתים אלף שקלים. מלבד זאת, כל צד התחייב למתווך עשרים אלף שקלים. החתן פנה למתווך ואמרתי לו שקשה עליו לשלם מאתים אלף שקלים, אמר לו המתווך שיעשה הנחה של חמשת

בינת המשפט

עניני ממונות אקטואליים

שהמטרה היא לשמור מפני הגנבים, וההנאה היא ממונית נקבע גובה התשלום עפ"י כמות הממון המיטלטל שניתן לגונבו שיש לכל אחד בחצר [לשיטה א'], או ע"פ מי שממונו עלול יותר להינזק מן הגניבה, דהיינו שגר סמוך לשער [לשיטה ב']

"וה"ה בשאר סוגי תשלומים המוטלים על השותפים, אמדינן למידת ההנאה, ואשר על כן כשההנאה היא הנאה גופנית ונפשית שזה שווה לכל אדם ואדם [בלי קשר לכמות הממון שיש לו], צריך כל אחד לשלם בשוה, ומהאי טעמא פסק הרמ"א (סי' קס"ג ס"ג) דכשהוצרכו לשחד את הכמרים שיתירו לבני ישראל לשחוט בהמות ולאכול בשר, מטילין החיוב לפי נפשות [ומקורו מתש"ו הרשב"א (ח"א סי' אלף צ"א, וח"ג סי' שפ"ב) ע"ש], וע"ע בשו"ע כנסת יחזקאל (סי' פ"ד) וציינו בפת"ש (שם סק"ו) שביאר דמירי שהעשיר אינו קונה יותר בשר מן העני, ולכן ההנאה הוי לפי נפשות, דכל אחד אוכל אותו כמות [בערך ודו"ק], ומכל האמור אנו למדים שמידת ההנאה של כל שותף מהדבר שעליו צריך לשלם, הינו העיקרון שעל פיו נקבע גובה התשלום עליו, רק דפעמים ההנאה היא ממונית ואז החלוקה היא לפי ממון, ופעמים ההנאה היא גופנית ונפשית ואז החלוקה היא לפי מספר נפשות". עכ"ל עמק המשפט.

לאור זה, בנידון דידן, פשיטא דהוא הנאה גופנית, ויש לחלק לפי מספר נפשות. אבל מלבד הטעם הזה, נראה לעניות שיש להוסיף עוד טעם לחלוק בדרך זו, דהנה, פוק חזי מאי דבר, ומנהג בני אדם לעולם לחלק נסיעה לפי מספר נפשות, הן כאשר כמה משפחות שוכרים רכב גדול, והן בכל הזדמנויות, מעולם לא שמענו שחולקים לפי משפחות אלא לפי מספר נפשות שבכל משפחה, וכיון שכך מנהג העולם בכל מקום, אפילו אם נאמר שעל פי תורה ראוי לחלק לפי ממון ולא לפי נפשות, דבר פשוט שיש לחלק לפי מנהג העולם, שעל דעת מנהג העולם נשתתפו, אלא שאפילו אם התגלע ביניהם דין ודברים לפני הנסיעה, והחליטו שלא תהיה החלוקה לפי מנהג העולם, אלא החלוקה תהיה על פי הראוי לפי התורה, אפילו באופן זה יש לחלוק לפי נפשות, כמבואר בעמק המשפט.

הודעה חשובה

בית הוראה "בינת המשפט", נותן מענה לכל פונה בכל עניני ממונות – שלא על מנת לקבל שכר. כל המעוניין להנציח קרוב לעילוי נשמתו, על גליון "בינת המשפט", או מי שנדבה ליבו להרים תרומה להחזקת המפעל הגדול הזה, ולהפצת הגליון, אפשר לשלוח תרומות לכתובת: ת.ד. 607 בבני ברק. מיקוד 5110501 לפרטים: טל, 052-7611435

ממון", לפיכך היה פשוט להם שיש לחלק ביניהם חצי חצי. מי צודק בטענותיו?

תשובה

יש לחלק את ההוצאה לפי מספר הנפשות, ובני הזוג צריכים לשלם שני שלישי. ולא מיבעיא אם לא התנו כלום ביניהם שיש לחלק כך, כיון שכך הוא מנהג העולם, אלא אפילו אם התנו מראש שהחלוקה תהיה לפי הראוי על פי תורה ולא לפי מנהג העולם, יש לחלק לפי נפשות, דעל פי תורה, בדבר שיש בו הנאה גופנית, החלוקה לפי נפשות.

ביאור התשובה

כיון שענין החלוקה בהרבה ענינים ארוכה מים, ראיתי להביא מה שסיכם בקצרה הגאון רבי יעקב כהן שליט"א בספרו "עמק המשפט" (חלק ג' סימן מ"א), והנני מביא לשונו.

"מציינו בגמ' ב"ב (דף ז' ע"ב) ובשו"ע (סי' קס"א ס"ג וכל סי' קס"ג) ובנו"כ, ובפרט בפתחי תשובה (כל סי' קס"ג) כמה יסודות בסדר חלוקת התשלומים וההוצאות בין השותפים [בני העיר בני הקהילה בני החצר ובוד'ו] ואין כאן המקום לפרטם כי רבים הם, ומשם תקחנו. אולם כעקרון רואים אנו שני סדרי חלוקות, האחד, לפי ממון, דהיינו כמות רכושו [המיטלטל, עיי"ש ודו"ק] של השותף, דכל מי שרכושו גדול יותר, הרי נהנה יותר מדברים מסוימים, והשני, חלוקה לפי נפשות, דהיינו חלוקה שווה, ותשלום סכום אחיד לכל נפש ונפש, ובהרבה סוגי תשלומים וחיובים שעל בני הקהילה, נקטו הפוסקים דצריכים לגבות חצי לפי נפשות, וחצי לפי ממון, והיו לכך סיבות מסיבות שונות, פעמים היתה זאת סיבה יסודית, דהיינו שההנאה מהדבר הוא גם לרכושו של האדם, וגם לעצמו באופן אישי, ופעמים נבע הדבר מצד הפשרה, דבכדי שלא להסתבך עם בעיות שונות ומורכבות, פסקו להטיל ההוצאות חצי לפי נפשות וחצי לפי ממון, וכיון שרבים הם סוגי התשלומין והחלוקות, אין ברצוני כעת להכנס לפירוט המקרים, אמנם זהו יסוד הדברים".

"ובשו"ע (סי' קס"א ס"ג) נפסק בזה"ל "כשגובין דברים אלו [דלת ומנעול לחצר] גובין לפי הממון, ולא לפי קירוב הבתים [לומר שהקרוב לפתיחת השער, יתן יותר, מפני שצריך שמירת הדלת, יותר מזה שדר ברחוק מפתחת השער, וכמ"ש הטור והמחבר (סי' קס"ג ס"ג) בגביה לענין חומה של עיר, והטעם דחצר כיון שהוא קטן, נחשבו כל הבתים אשר שם כבית אחד לענין זה סמ"ע (סק"ב)] דדוקא בעיר אמרו לפי קירוב בתים, אבל לא בחצר, ויש מי שאומר שדין החצר בדין העיר [וגובין בו לפי קירוב בתים] עכ"ל, ועכ"פ מב' השיטות אנו למדים דבדלת ומנעול לחצר